

PERSONÁLNE OBSADENIE SPIŠSKEJ KAPITULY V ČASE PÔSOBENIA PAVLA A HENRICHA (1301 – 1323)

Staffing of Spiš Chapter During the Period of Supervision of Prelates Pavol and Henrich (1301 – 1323)

Peter Labanc

DOI: 10.17846/CL.2016.9.1.39-49

Abstract: LABANC, Peter. *Staffing of Spiš Chapter During the Period of Supervision of Prelates Pavol and Henrich (1301 – 1323)*. This study provides archontological-prosopographical analysis of staffing of Spiš chapter during the period of 1301 to 1323. The first part provides reconstruction of the internal order of the chapter, focusing not only on ecclesiastical benefice of the canons, but also on lower ranked members of the chapter. The study also maps the dynamics of middle class of clergy in Hungarian kingdom. This is done by reconstruction of individual positions of particular chapter members and, where possible, also by observing their relations outside the ecclesiastical environment. Importance of such observations arises from the fact that this category of clergy was considered to be clerical elite (in both literal, as well as broader sense) by their mere participation in a chapter house (in this case, Spiš chapter). On one hand, they took part in state management by occupying trustworthy positions. On the other, they presented a reservoir of candidates for the highest ranks in ecclesiastical hierarchy. The research of these processes can provide the results only if it is performed systematically. This study is aimed at becoming a part of such research.

Key words: *Hungarian Kingdom, Spiš, ecclesiastical institute, chapter, canons*

Abstrakt: LABANC, Peter. *Personálne obsadenie Spišskej kapituly v čase pôsobenia prepoštov Pavla a Henricha (1301 – 1323)*. Predložená štúdia prináša archontologicko-prosopografickú analýzu personálneho obsadenia Spišskej kapituly v rokoch 1301 až 1323. V jej prvej časti je rekonštruované vnútorné usporiadanie kapituly, pričom sa nezameriava len na prebendy kanonikov, ale aj na nižšie pozície členov kapituly. Práca zároveň poukazuje na dynamiku strednej skupiny kléru stredovekého Uhorského kráľovstva. Robí tak prostredníctvom rekonštrukcie pôsobenia konkrétnych členov kapituly a pokiaľ je to možné, všíma si aj ich vzťahy v necirkevnom prostredí. Ide totiž o kategóriu duchovenstva, ktorá už samotným pôsobením v kapitule (v tomto prípade Spišskej) patrila medzi (aj v širšom zmysle slova) duchovnú elitu. Na jednej strane bola účastná na činnosti štátneho aparátu prostredníctvom hodnoverných miest, na druhej strane predstavovala personálny rezervuár pre tie najvyššie pozície v cirkevnej hierarchii. Skúmanie týchto procesov môže priniesť výsledky len ak sa vykonáva systematicky a súčasťou tohto výskumu je aj predložená štúdia.

Kľúčové slová: *Uhorské kráľovstvo, Spiš, cirkevná organizácia, kapitula, kanonici*

Až viac ako štvrtstoročie po významnej zmene spoločenských pomerov dochádza k výraznému zvýšeniu vedeckej produkcie slovenskej historiografie na témy spojené so stredovekými dejinami cirkvi. Predtým tabuizované sa stáva predmetom záujmu viacerých slovenských historikov,

pričom môžeme sledovať tiež postupné rozvíjanie inštitucionálnych štruktúr pre takto zameraný výskum.

Medzi dlhodobo opomínané témy v slovenskej medievalistike patrili kapituly, ktoré boli predmetom zvýšeného záujmu najmä v 19. storočí, prípadne začiatkom 20. storočia.¹ O storočie neskôr, na začiatku 21. storočia, sa slovenská historiografia snaží nadviazať na tieto práce, pričom prehlbuje nielen svoju heuristiku, ale zároveň zohľadňuje aktuálne trendy podobne zameraných zahraničných výskumov, kde záujem o kapituly kontinuálne neutíchal. Je logické, že pozornosť vzbudzujú najmä stredoveké kapituly na území Slovenska – katedrálne Nitrianska² a združené v Bratislave³ a na Spiši.⁴ Paradoxne však práve najstaršia v Nitre má v tomto ohľade stále, čo dohádzať, pravda, ak nerátame práce Richarda Marsinu zamerané na jej najstaršie obdobie.⁵

¹ Za všetky možno spomenúť práce RIMELY, Carolus. *Capitulum insignis ecclesiae collegiatae Posoniensis ad s. Martinum ep. olim SS. Salvatorem*. Posonii 1880; VAGNER, József. *Adalékok a nyitrai székes-káptalan történetéhez*. Nyitra 1896; KOLLÁNYI, Ferencz. *Esztergomi kanonok 1100 – 1900*. Esztergom 1900; HRADSZKY, Josephus. *Initia progressus ac praesens status Capituli ad sanctum Martinum E. C. de Monte Scepusio*. Szepesváralja 1901.

² GLEJTEK, Miroslav – RÁBIK, Vladimír. *Insígnia kanonikov Nitrianskej kapituly*. Nitra 2013; GLEJTEK, Miroslav. Symbolika Nitrianskej sídelnej kapituly a jej členov do začiatku 19. storočia. In GADUŠOVÁ, Zdenka (ed.). *Acta Nitriensiae 14. reprezentačný zborník Filozofickej fakulty UKF v Nitre*. Nitra 2013, s. 50-67.

³ ŠEDIVÝ, Juraj. Skriptórium Bratislavskej kapituly. In *Pamiatky a múzeá*, roč. 51, 2002, č. 3, s. 31-33; ŠEDIVÝ, Juraj. Skriptórium Bratislavskej kapituly – písmo rukopisov zo 14. – 15. storočia. In *Pamiatky a múzeá*, roč. 52, 2003, č. 1, s. 10-13; ŠEDIVÝ, Juraj. Vzťahy v písomnej kultúre Bratislavskej kapituly a mesta. In RAGAČOVÁ, Júlia (ed.). *Diplomatická produkcia v stredovekom meste*. Bratislava 2005, s. 214-224; ŠEDIVÝ, Juraj. *Mittelalterliche Schriftkultur im Pressburger Kollegiatkapitel*. Bratislava 2007; ŠEDIVÝ, Juraj. Bratislavská kapitula a mesto medzi symbiózou a konkurenciou. In HRDINA, Jan – MAŘÍKOVÁ, Martina (edd.). *Kapituly v zemích Koruny české a v Uhrách ve středověku. Documenta Pragensia Supplementa II*. Praha 2011, s. 197-215; ŠEDIVÝ, Juraj. Hodnotári Bratislavskej kapituly v stredoveku (s dôrazom na arpádovské a anjouovské obdobie). In *Historické štúdie 47*. Bratislava 2013, s. 11-27; HLAVAČKOVÁ, Miriam. *Kapitula pri Dóme sv. Martina – intelektuálne centrum Bratislavy v 15. storočí*. Bratislava 2008; HLAVAČKOVÁ, Miriam. Univerzita Istropolitana a Kapitula pri Dóme sv. Martina v Bratislave. K právnickej fakulte na Univerzite Istropolitane. In KRAFL, Pavel (ed.). *Sacri canones servandi sunt : ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII-XV*. Praha 2008, s. 468-476; HLAVAČKOVÁ, Miriam. Medzi kráľovským dvorom a kapitulou. Bratislavský prepošti v 15. storočí. In HRDINA, Jan – MAŘÍKOVÁ, Martina (edd.). *Kapituly v zemích Koruny české a v Uhrách ve středověku. Documenta Pragensia Supplementa II*. Praha 2011, s. 217-230; HLAVAČKOVÁ, Miriam. K prosopografickému výskumu členov bratislavskej kapituly (1387 – 1490). In *Historické štúdie 47*. Bratislava 2013, s. 29-35; HLAVAČKOVÁ, Miriam. *Juraj zo Schönbergu. Bratislavský prepošt v službách cisára a kráľa*. Bratislava 2015.

⁴ GLEJTEK, Miroslav. Menovania členov Spišskej kapituly do vzniku Spišského biskupstva v roku 1776. In *Konštantínove listy*, roč. 6, 2013, č. 1, s. 122-139; GLEJTEK, Miroslav. Príspevok k výskumu organizačnej štruktúry Spišskej kapituly do konca 18. storočia. In *Konštantínove listy*, roč. 5, 2012, s. 29-55; GLEJTEK, Miroslav. Spišská kapitula v 16. – 18. storočí vo svetle kanonických vizitácií a kapitulských štatútov. (I. časť – Svätí patróni, relikvie a sakrálne objekty). In *Liturgia. Časopis pre liturgickú obnovu*, roč. 23, 2013, č. 2, s. 164-189; GLEJTEK, Miroslav. Spišská kapitula v 16. – 18. storočí vo svetle kanonických vizitácií a kapitulských štatútov. (II. časť – Sväté omše, liturgia hodín a kapitulná farnosť). In *Liturgia. Časopis pre liturgickú obnovu*, roč. 23, 2013, č. 3, s. 256-278; LABANC, Peter. *Spišskí prepošti do roku 1405*. Trnava – Kraków 2011.

⁵ MARSINA, Richard. Vývoj cirkevnej organizácie na Slovensku v staršom stredoveku (Od najstarších čias do začiatku 12. storočia). In RÁBIK, Vladimír et al. *Vývoj cirkevnej správy na Slovensku*. Kraków 2010, s. 15-28; MARSINA, Richard. Začiatky cirkevnej organizácie na Slovensku (Od prelomu 8./9. až do začiatku 11. storočia). In *Slovenská archivistika*, roč. 30, 1995, č. 2, s. 113-126.

Už pri zbežnom prehľade zmienenej odbornej literatúry je zrejmé, že otázok spojených s inštitúciou kapitúl je primnoho, aby ich bolo možné zodpovedať na malom priestore a tiež, že to nie je úloha pre jedného človeka. Medzi dôležité a podľa môjho názoru kľúčové otázky patrí archontologický a prosopografický výskum kapitúl, ktoré v čase svojho vrcholného obdobia boli nielen duchovnými centrami, ale tiež strediskami vzdelanosti, kultúry a v uhorských podmienkach aj súčasťou štátneho aparátu (hodnoverné miesta). Kardinálnou otázkou výskumu členov kapituly nemá byť len ich počet a chronológia ich pôsobenia, ale v závislosti od stavu zachovaných prameňov je dôležité skúmať otázky pôvodu, rodinnej spriaznenosti, predchádzajúcej i ďalšej duchovnej kariéry členov kapituly a tiež ich vzdelanie.⁶ To všetko nám môže lepšie odhaliť procesy v stredo-vekej spoločnosti, ktoré formovali jej (nielen duchovné) elity.

Predložená archontologická a prosopografická štúdia organicky nadväzuje na publikovanú prácu o personálnej skladbe Spišskej kapituly v 13. storočí.⁷ V podrobnom výskume sa v priebehu rokov 1262 – 1301 (obdobie pôsobenia štyroch prepoštov: Mutimír, Lukáš, Bartolomej, Jakub) podarilo zachytiť dvadsaťdva členov Spišskej kapituly, z ktorých piati boli hodnosťami (lektor, kantor alebo kustód) a jeden nedržal prebendu kanonika (patril do nižšej štruktúry kapituly). V sledovanom období rokov 1301 – 1323 (pôsobenie prepoštov Pavla a Henricha) sa podarilo identifikovať ďalších 24 kanonikov (deviati z nich pôsobili v kapitule už pred rokom 1301) a šiestich klerikov bez kanonickej prebendy.

Štruktúra prebend členov kapituly bola na začiatku 14. storočia vyformovaná a ustálená. Informujú nás o nej najmä zápisy o voľbách prepoštov z rokov 1301 (Pavol)⁸ a 1323 (Ján).⁹ Na začiatku 14. storočia mala kapitula šesťnásť kanonikov a rovnaké číslo uvádza aj listina kardinála Gentilisa z roku 1309.¹⁰ Voľby v roku 1323 sa zúčastnilo dvanásť kanonikov (v subskripcii ich je uvedených jedenásť). Nie je to úplné číslo, pretože sa volieb nezúčastnil kanonik-lektor, jeden z najvýznamnejších hodnostárov kapituly. Ako najpravdepodobnejší dôvod sa javí dočasné neobsadenie tejto prebendy, keďže lektor Vavrinec zomrel niekedy na prelome rokov 1321 a 1322¹¹ a jeho (zrejme) priamy nástupca Krištof sa spomína až v roku 1328.¹² V prípade absencie zvyšných troch kanonikov sa natiskajú dve základné možnosti. Okrem neobsadenosti prebendy môžeme uvažovať aj o tom, že pre ich potenciálnych držiteľov to neboli jediné obročia a rezidovali na iných miestach. Z toho potom vyplynula ich neprítomnosť na voľbe. V sledovanom období totiž badať proces (hodný vlastného analytického spracovania), keď sa povinnosť rezidencie v prípade Spišskej kapituly stáva voľnejšou a znižuje sa tak počet skutočne prítomných kanonikov na Vrchu sv. Martina.¹³

⁶ LABANC, Peter. Personálne obsadenie a štruktúra Spišskej kapituly v 14. storočí – možnosti výskumu. In KOHÚTOVÁ, Mária (ed.) *Studia Historica Tyrnaviensia XVIII*. Kraków 2016, s. 52-71.

⁷ LABANC, Peter. Organizačná štruktúra Spišskej kapituly a jej členovia do konca 13. storočia. In RÁBIK, Vladimír (ed.). *Litteris ac moribus imbutus. Studia historica Tyrnaviensia XVI*. Trnava – Kraków 2014, s. 101-123.

⁸ SEDLÁK, Vincent (ed.). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae I. – II*. Bratislavae 1980, 1987 (ďalej *RDSI*), tu *I.*, s. 39-41, č. 28.

⁹ *RDSI II.*, s. 394, 395, č. 906.

¹⁰ *RDSI I.*, s. 277, 278, č. 620.

¹¹ *RDSI II.*, s. 315, č. 704; *RDSI II.*, s. 336, č. 760.

¹² Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, Budapest, Diplomatikai Levéltár (ďalej MNL OL DL) 281704.

¹³ Proces možno najlepšie ilustrovať na suplikách adresovaných Svätej stolici a na ich následnom akceptovaní, resp. na ich vyhovení. V našich pomeroch extrémnym prípadom je kardinál Guilelmus, ktorý v Uhorskom kráľovstve držal v rovnakom čase kanonikáty a hodnosti vo Vacovskej, Kaločskej, Nitrianskej, Záhrebskej a Spišskej kapitule RÁBIK, Vladimír (ed.). *Monumenta Vaticana Slovaciae II. Registra*

V neskoršom období je trend ešte viditeľnejší. Neskôr sa počet kanonikov v Spišskej kapitule ustálil na dvanásť členov.¹⁴

Dôležitým momentom na začiatku 14. storočia, ktorý je spojený s naznačeným procesom „opúšťania“ kapituly kanonikmi je širšie uplatnenie členov kapituly – nekanonikov na fungovaní inštitúcie. Kým pred rokom 1301 poznáme len jednu takúto osobu (Gregor, 1289),¹⁵ v priebehu približne dvoch desaťročí ich vieme v prameňoch zachytiť šiestich. V neskoršom období ich počet prudko rastie. Nesvedčí to len o porušovaní, či ignorovaní povinnosti rezidencie, ale tiež o zintenzívnení činnosti Spišskej kapituly ako hodnoverného miesta, kde zaznamenávame prudký rast vydaných písomností.

Kanonici Spišskej kapituly 1301 – 1323

Hypolit, lektor 1286 – 1302

Jakub, kanonik 1282 – 1301?

Jakub, kanonik 1285 – 1339

Jakub, kanonik 1286 – 1323

Ján, kustód 1262 – 1301

Jordan, kanonik 1282 – 1328

Marek, kanonik 1286 – 1311

Merklin, kanonik 1275, kantor 1279 – 1305

Štefan, kanonik 1282 – 1311

Bernus kanonik 1301

Jediná zmienka o Bernusovi (Bernardovi?) pochádza z listiny oznamujúcej voľbu spišského prepoštva v roku 1301.¹⁶

Goblin kanonik 1301 – 1343 (1348)

Patril medzi najdlhšie pôsobiacich kanonikov v Spišskej kapitule v 14. storočí. Kanonickú prebendu poberal viac ako štyri dekády. Napriek tomu sa v prameňoch neobjavuje príliš často. Zúčastnil sa na voľbách prepoštov Pavla a Jána v rokoch 1301¹⁷ a 1323.¹⁸

Ďalšie jednotlivé zmienky z rokov 1322, 1328, 1342 a 1343 neprinášajú podrobnejšie informácie,¹⁹ na základe ktorých by sme vedeli bližšie rekonštruovať Goblinovo zázemie. Zostávajú nám tak len opatrné hypotézy.

Na Spiši nie je jediným nositeľom tohto mena. Dá sa dokonca povedať, že v prvej polovici 14. storočia šlo o pomerne frekventované meno najmä v prostredí spišských Sasov. Azda tu možno hľadať pôvod kanonika Goblina. Indíciu pre potvrdenie tejto hypotézy poskytuje zmienka

supplicationum ex actis pontificum Romanorum res gestas Slovacas illustrantia 1. Trnavae – Romae 2009 (ďalej *MVSI II/1.*), s. 136, č. 204. Podobne nuncius Svätej stolice Arnold z Chaussin žiadal v roku 1355 kanonikát v Hniezdnianskej kapitule, pričom si mohol naďalej ponechať v držbe prebendu v Krakovskej, Vroclavskej a Kninskej kapitule *MVSI I/1.*, s. 185, č. 305.

¹⁴ GLEJTEK, Príspevok k výskumu, s. 35.

¹⁵ WENZEL, Gusztáv (ed.). *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus I. – XII*. Pest 1860 – 1874, tu *XII.*, s. 482, 483, č. 401.

¹⁶ *RDSI I.*, s. 39-41, č. 28.

¹⁷ *RDSI I.*, s. 39-41, č. 28.

¹⁸ *RDSI II.*, s. 394, 395, č. 906.

¹⁹ MNL OL DL 83184; MNL OL DL 8795; FEJÉR, Georgius (ed.). *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis I. – XI*. Budae 1829 – 1844 (ďalej *CDH*), tu *IX/1.*, s. 77-78, č. XIX; MNL OL DL 3447.

o majetku klerika Goblina v blízkosti Klčova z roku 1284.²⁰ Pre stotožnenie klerika Goblina z roku 1284 s neskorším kanonikom sa kľúčovou javí informácia z listiny Spišskej kapituly z roku 1348, keď Goblin (vtedy už bývalý kanonik) predal lúku v *Štefkovciach neďaleko Klčova. Z uvedených faktov vyplýva, že Goblin sa v prameňoch nepretržite objavuje viac ako šesťdesiat rokov. Napriek tomu nevieme o jeho rodinných vzťahoch povedať nič bližšie.

Goblinova pečať patrí medzi dve najstaršie zachované pečate členov kapituly. V pečatnom obraze sa nachádza doprava otočený kanonik kľačiaci pred oltárom a držiaci hostiu. V hornej časti nad výjavom zobrazujúcim majiteľa pečate pri obrade premenenia sa nachádza šesťcípá hviezda. Pečať obsahuje kruhops v znení: + S(IGILLVM) • DOMI[NI •] GO[B]LINI.²¹

Henrich kanonik 1301 – 1323

Dĺžka výskytu Henricha v písomných prameňoch je ohraničená zmienkami v listinách oznamujúcich voľbu prepoštov Pavla v roku 1301 a Jána v roku 1323.²² V tomto období sa Henrich objavuje najmä v súvislosti s Torským dekanátom, na ktorého čele stál.²³ Ďalšie okolnosti Henrichovho života pramene nepribližujú, rovnako tak neponúkajú priestor na hypotézy.

Martin kanonik 1301

Ojedinelý zápis o kanonikovi Martinovi pochádza z listiny Spišskej kapituly oznamujúcej voľbu spišského prepošta v roku 1301.²⁴

Pavol kanonik 1301

Jedným z účastníkov voľby prepošta Pavla v roku 1301 bol jeho menovec Pavol. Ten bol v tom čase zároveň lektorom Budínskej kapituly (doložený v hodnosti v rokoch 1297 – 1305).²⁵ Ide o prvého člena kapituly držiaceho aj inú (mimospišskú) kanonickú prebendu. V tomto prípade je však zrejmé, že Pavol na Spiši nerezidoval.

Šalamún kanonik 1301 – 1323

Priame zmienky o Šalamúnovi sa viažu na jeho účasť pri voľbách prepoštov v rokoch 1301 a 1323.²⁶ V tej druhej bol členom užšieho voliteľského zboru a pri tejto príležitosti sa zároveň dozvedáme, že bol tiež farárom v Levoči. V najbližších mesiacoch Šalamún umrel, pretože v marci 1324 bol v spore o zem Plavá pri Bystranoch jedným z arbitrov jeho brat Henrich, pričom Šalamún sa už uvádza ako mŕtvy.²⁷ Nevieme definitívne povedať, či Šalamún, resp. jeho brat Henrich, boli Levočania. V každom prípade je nepochybné, že ich rod pochádzal z prostredia Provincie spišských Sasov.

²⁰ NAGY, Imre – DEÁK, Farkas – NAGY, Gyula (eds.). *Codex diplomaticus patriae 1234-1536*. Budapest 1879, s. 101-103, č. 97.

²¹ GLEJTEK, Miroslav. *Stredoveká cirkevná pečať. Prameň kresťanskej ikonografie*. Hradec Králové 2013, s. 158.

²² *RDSI I.*, s. 39-41, č. 28.

²³ *RDSI II.*, s. 111, č. 217; *RDSI II.*, s. 145, č. 298; *RDSI II.*, s. 146, č. 300.

²⁴ *RDSI I.*, s. 3 – 41, č. 28.

²⁵ 1294: MNL OL DL 1479; 1305: MNL OL DL 105347.

²⁶ *RDSI I.*, s. 39-41, č. 28; *RDSI II.*, s. 394, 395, č. 906.

²⁷ Archív Spišského biskupstva, fond Hodnoverné miesto Spišská kapitula scr. 3, fasc. 1, č. 5a: ...*Henrici, fratris quondam domini Salomonis, plebani de Leucha...*

Jakub kanonik 1305

Ojedinelá zmienka o kanonikovi Jakubovi sa nachádza v dohode medzi Ondrejom, synom Polana a Ladislavom a Františkom z Vlkovej z roku 1305.²⁸ Hoci sa v zbere kanonikov v roku 1301 uvádzajú traja ďalší Jakubovia, tohto Jakuba (zároveň farára vo Vrbove) s nimi pravdepodobne nemožno stotožniť vzhľadom na absenciu titulu *magister* pri jeho mene v roku 1305.

Tomáš kanonik 1309 – 1347

Takmer štyridsať rokov pôsobil dokázateľne v Spišskej kapitule kanonik Tomáš, menovaný niekedy v rokoch 1301 – 1309. Najrozsiahlšie informácie o ňom poskytuje listina spišského prepošta Pavla (ten Tomáša uviedol do prebendy) z roku 1309.²⁹ Z nej vieme, že Tomáš bol zároveň kaplánom kaplnky Panny Márie na kapitulskom cintoríne.

Všetky ďalšie zmienky z rokov 1322 – 1347 o Tomášovi majú charakter strohých zápisov o mene človeka kapituly v prípade činnosti hodnoverného miesta, zoznamov arbitrov, prípadne petenta pri odpisovaní a potvrdzovaní listín.³⁰ Nič bližšie o Tomášovi a jeho väzbách zatiaľ nie je možné určiť.

Vavrinc kanonik 1310, lektor 1321

Jednu z najvýznamnejších pozícií v Spišskej kapitule (hodnosť lektora) v sledovanom období zástával Vavrinc. Jeho pôsobenie na Spiši je náročné rekonštruovať kvôli obmedzenému množstvu prameňov. So Spišskou kapitulou ho spájajú listiny Karola Róberta z roku 1310³¹ a dve listiny Spišskej kapituly z 22. septembra 1321, ktoré svedčia o vyplnení testamentu Bohumíra z Liptova v prospech kartuziánov na Skale útočiska.³² Vo všetkých troch vystupuje v spoločnosti bratov, synov Bohumíra z Liptova. Nie je to neznámy rod. Ich rodové majetky sa nachádzali na hornom Liptove a za zakladateľa rodu je považovaný Vavrinco starý otec Vavrinc.³³

Kým v roku 1321 bol Vavrinc lektorom Spišskej kapituly, v roku 1310 bol ostrihomským a spišským kanonikom. Spolu s Pavlom, lektorom Budínskej kapituly, sú najstaršími členmi Spišskej kolegiátnej kapituly, ktorí držali aj iné obročia.

Samotný Vavrinc sa v prameňoch prvýkrát objavuje už v roku 1286³⁴ a niekedy po tomto roku sa stal členom metropolitnej kapituly v Ostrihome. Doložený je v nej v rokoch 1291,³⁵ 1294³⁶ a tiež

²⁸ RDSI I., s. 177, č. 376.

²⁹ RDSI I., s. 279, č. 624.

³⁰ 1322 MOL OL DL 83184; 1326: KNAUZ, Ferdinandus et al. (eds.). *Monumenta Ecclesiae Strigoniensis I. – IV.* Strigonii et Budapestini 1882 – 1999 (ďalej MES), tu III., s. 74, s. 128; 1326: BLAZOVICH, László – GÉCZI, Lajos (eds.). *Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia. Anjou-kori oklevéltár X.* Budapest – Szeged 2000, s. 225, č. 257; 1327: Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, Budapest, Diplomatikai Fényképgyűjtemény (ďalej MNL OL DF) 264158; 1328: MNL OL DF 281704; 1329: MNL OL DF 265247; 1330: BÁRDOSSY, Joannes (ed.). *Supplementum Analectorum terrae Scepusiensis I.* Leutschaviae 1802, s. 57-58, č. XLI; 1331: CDH VIII/5., s. 226-230, č. CXXXIX; 1332: CDH VIII/3., s. 577-578, č. CCLXVII; 1336: MNL OL DF 272465; 1341: CDH VIII/4., s. 492-494, č. CCLVI; 1345: MNL OL DL 74807; 1346: CDH IX/1., s. 417-419, č. CCXXXVI; 1347: MNL OL DL 64659.

³¹ RDSI I., s. 339, 340, č. 786*.

³² RDSI II., s. 314, 315, č. 703; RDSI II., s. 315, č. 704.

³³ MAREK, Miloš. *Cudzie etniká na stredovekom Slovensku.* Martin 2006, s. 388-389. Rodokmeň uverejnil ENGEL, Pál. *Középkori magyar genealógia.* Budapest 2001 (CD verzia, Arcanum Adatbázis), Bogomér rokonsága, 1. tábla: Szentiványi, Szmrecsányi, Nádasdi.

³⁴ BORSA, Iván – SZENTPÉTERY, Emericus (eds.). *Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica I. – II.* Budapest 1923 – 1987 (ďalej RA), tu II/2-3., s. 367, č. 3403.

³⁵ MES II., s. 296, 297, č. 294.

³⁶ MES II., s. 354-361, č. 358.

v roku 1310 v spomenutej listine Karola Róberta. V tomto období prešiel Vavrinec turbulentným obdobím. Ešte pred spišským kanonikátom držal prebendu v Splitskej kapitule a bol zvolený za hvarského biskupa. Pápežský legát Gentilis však namiesto neho potvrdil iného kandidáta.³⁷ Možno sumarizovať, že spišským kanonikom sa Vavrinec stal krátko pred rokom 1310 a následne získal hodnosť lektora. Krátko po vykonaní testamentu otca Bohumíra v lete 1321 Vavrinec umrel (pred februárom 1322).³⁸

Karol kustód 1316 – 1327

Meno kustóda Karola sa v zachovaných listinách objavuje už v roku 1274.³⁹ Ide však o sfaľšovanú listinu.⁴⁰ Prvú hodnovernú zmienku o Karolovi ponúka listina Spišskej kapituly z roku 1316, keď Karol plnil úlohu svedka pri poslednej vôli Jána z Hrhova.⁴¹ Ďalšie zmienky z rokov 1323 – 1327 neprinášajú o Karolovi ďalšie podrobnosti, zachytávajú len jeho pôsobnosť v rámci činnosti Spišskej kapituly (voľba prepošta alebo hodnoverné miesto).⁴²

Beke kanonik 1321 – 1341

Kanonik Beke sa prvýkrát objavuje v prameňoch v júli 1321, keď plnil funkciu človeka hodnoverného miesta pri obchôdzke hraníc *Margecianky, Oľšavice a Podproča.⁴³ V ďalších dvoch zmienkach z októbra 1321⁴⁴ a februára 1322⁴⁵ bol titulovaný nielen ako kanonik, ale aj ako archidiakon. Jeho pozícia v Spišskej kapitule sa nezmenila ani neskôr. Začiatkom roka 1323 došlo k voľbe nového prepošta a Beke sa jej tiež zúčastnil.⁴⁶ V máji spolu s kantorom Bohumírom sa dostavil pred ostrihomského arcibiskupa Vladimíra, aby mu oznámili priebeh a výsledok voľby nového spišského prepošta. Aj pri tejto príležitosti sa spomína ako archidiakon.⁴⁷ Informácie o Bekeho ďalšom pôsobení v Spišskej kapitule sa obmedzujú len na strohé zmienky o svedectve človeka kapituly pri rôznych právnych úkonoch,⁴⁸ prípadne zastupoval spišského prepošta Jána pri žiadosti o odpis niekoľkých základných privilégií Spišského prepoštstva.⁴⁹ V roku 1331 dokonca zastupoval prepošta v sťažnosti na pánov zo Spišského Hrhova kvôli vražde kanonika-lektora Krištofa.⁵⁰

Kusé informácie o Bekeho pôsobení nám nedovoľujú bližšie skúmať jeho rodinné zázemie, geografický pôvod alebo majetkové pomery. Vieme len konštatovať, že na Spiši pôsobil viac ako dvadsať rokov.

³⁷ KOLLÁNYI, *Esztergomi kanonok*, s. 26, 27.

³⁸ *RDSI II.*, s. 336, č. 760.

³⁹ Štátny archív Prešov, Špecializované pracovisko Spišský archív v Levoči (ďalej SA Levoča), fond Súkromný archív Spišskej kapituly scr. 3, fasc. 1, č. 20.

⁴⁰ *RA II/2-3.*, s. 87, č. 2500.

⁴¹ *RDSI II.*, s. 71, 72, č. 114.

⁴² 1323: *RDSI II.*, s. 394-395, č. 906; 1326: *MES III.*, s. 74, s. 128; 1327: MNL OL DL 1768; 1327: *CDH VIII/5.*, s. 179, 180.

⁴³ *RDSI II.*, s. 304-306, č. 676.

⁴⁴ *RDSI II.*, s. 318, č. 711.

⁴⁵ MNL OL DL 83184: ...*discretum virum dominum Beke archidiaconum concanonicum nostrum...*

⁴⁶ *RDSI II.*, s. 394, č. 905.

⁴⁷ *RDSI II.*, s. 412, 413, č. 947.

⁴⁸ 1325: MNL OL DL 70461; 1335 *CDH VIII/4.*, s. 128, č. XLII; 1338: *CDH VIII/4.*, s. 299-304, č. CXXXIX; 1341: MN OL DL 3402.

⁴⁹ 1327: SA Levoča, fond Spišské prepoštstvo (ďalej Spp) č. 44: ...*discreti viri dominus Thomas et Beke, canonici ecclesie beati Martini de Scepus...*; 1329: SA Levoča, fond Spp č. 46.

⁵⁰ *CDH VIII/3.*, s. 554, č. CCXLIX.

Matej kanonik 1315 – 1323, kantor 1326

Vďaka sporu o desiatky kostola sv. Margity v *Margecianke sa zachovali prvé správy o kanonikovi Matejovi. V dvoch listinách spišských prepoštov Pavla (deperditum)⁵¹ a Henricha⁵² sa nachádza zároveň informácia, že Matej bol aj farárom v Spišskom Štvrtku. Neskôr bol Matej prítomný aj na voľbe nového prepošta v roku 1323.⁵³ Je pravdepodobné, že krátko potom sa Matej stal kanonikom-kantorom. V tejto hodnosti sa objavuje ojedinele v roku 1326.⁵⁴

Matej kanonik 1319 – 1333

Približne v rovnakom čase pôsobili v Spišskej kapitule dvaja kanonici s menom Matej. Obaja sa nachádzajú vedľa seba v listine oznamujúcej voľbu prepošta z roku 1323.⁵⁵ Ako jediný rozlišovací znak sa dá použiť len titul *magister*. Síce pôvod a význam tohto titulu v prostredí kolegiálnych kapitúl je stále predmetom úvah a diskusií,⁵⁶ môžeme v ňom v tomto momente nájsť rozlišovací znak kanonikov Matejov. Magister Matej sa objavuje v prameňoch v rozmedzí štrnástich rokov,⁵⁷ pričom nič podrobnejšie o jeho zázemí nevieme povedať.

Pavol kanonik 1323

Ojedinelou zmienkou o Pavlovi je záznam z voľby prepošta Jána z roku 1323.⁵⁸ Podrobnejšie okolnosti jeho pôsobenia v kapitule nevieme rekonštruovať.

Bohumír kantor 1323

Správy o kantorovi Spišskej kapituly Bohumírovi sa zachovali iba v súvislosti s voľbou nového prepošta Jána v roku 1323.⁵⁹ Nepoznáme bližšie Bohumírovo rodinné zázemie. Jeho meno však zväzda k stotožneniu s Bohumírom, bratom spišského kanonika a neskôr lektora Vavrinca z Liptova.⁶⁰ Akokoľvek je lákavé toto stotožnenie, treba ho považovať za hypotetické.

Členovia Spišskej kapituly 1301 – 1323 bez kanonickej prebendy

Všetky zachované zmienky o tejto skupine členov kapituly vznikli v súvislosti s plnením funkcie človeka hodnoverného miesta. Neobsahujú žiadne bližšie informácie, ktoré by mohli pomôcť pri ich bližšej identifikácii. Aj „bežnosť“ ich mien nedovoľuje vyslovovať hypotézy o ich ďalšej kariére, hoci je vysoko pravdepodobné, že niektorí z nich neskôr získali prebendu kanonika.

Urban kňaz chóru 1314⁶¹**Tomáš** klerik chóru 1315⁶²

⁵¹ *RDSI II.*, s. 45, č. 55*.

⁵² *RDSI II.*, s. 56, č. 83.

⁵³ *RDSI II.*, s. 394, 395, č. 906.

⁵⁴ *MES III.*, s. 74, s. 128.

⁵⁵ *RDSI II.*, s. 394-395, č. 906.

⁵⁶ RÁCZ, György. Otázka magistra spojená s voľbou spišského prepošta v roku 1301. In ŠTEVÍK, Miroslav (ed.). *Spiš v 12. a 13. storočí*. Stará Ľubovňa 2011, s. 94, 95.

⁵⁷ 1319: *RDSI II.*, s. 222, č. 569; 1320: *RDSI II.*, s. 253, č. 548 a *RDSI II.*, s. 270-271, č. 590; 1326: *MES III.*, s. 74, s. 128 a *CDH VIII/5.*, s. 169-171; 1333: MNL OL DF 265433.

⁵⁸ *RDSI II.*, s. 394, 395, č. 906.

⁵⁹ *RDSI II.*, s. 394, č. 905; *RDSI II.*, s. 394-395, č. 906; *RDSI II.*, s. 412-413, č. 947.

⁶⁰ *RDSI I.*, s. 198, 199, č. 428.

⁶¹ *RDSI I.*, s. 533, č. 1257.

⁶² *RDSI II.*, s. 21, č. 1.

Peter presbyter chóru 1315⁶³

Mikuláš klerik chóru 1316⁶⁴

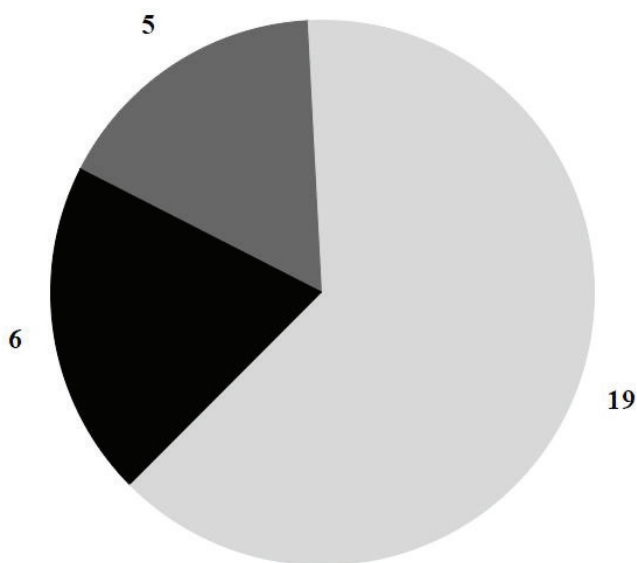
Henrich presbyter chóru 1322⁶⁵

Štefan klerik chóru⁶⁶

V období rokov 1301 – 1323 sa podarilo identifikovať celkovo tridsať členov Spišskej kapituly. Z nich deväti v nej pôsobili aj predtým, ďalších šesť osôb v nej pôsobilo v nižších štruktúrach. Rekonštrukcia pôvodu členov kapituly patrí v najstaršom období medzi náročné otázky. Je nutná predovšetkým široká plošná heuristika, ktorá môže odhaliť hlbšie súvislosti aj v tomto smere. Z celkového počtu tridsiatich členov Spišskej kapituly vieme identifikovať pôvod u šiestich kanonikov (20 %). V štyroch prípadoch ide o spišské lokality (Klčov, Nemešany, *Štefkovce, Spišský Hrhov), v jednom o susedný Liptov a jednom o vzdialený Ebergény.

Rovnako o šiestich vieme povedať, že boli farármi v niektorej zo spišských farností. U Jordana vieme určiť aj pôvod a miesto výkonu úradu farára, preto je v štatistike zahrnutý do prvej kategórie. Iné ako spišské farnosti sa nepodarilo zistiť. Špecifickým prípadom bol kanonik Marek, ktorého rodina získala majetok na Spiši až v priebehu jeho kanonikátu. Z tohto dôvodu ho zaradujem do kategórie bez identifikovaného pôvodu medzi ostatných členov kapituly.

■ Pôvod ■ Úrad farára ■ Bez geografického určenia

Skúmanie kariérneho postupu je integrálnou súčasťou prosopografického výskumu. Už v predchádzajúcich riadkoch bolo naznačených niekoľko zaujímavých skutočností ohľadom kariéry jednotlivých členov kapituly. Predovšetkým treba konštatovať, že už členstvo v kapitule predstavovalo významné spoločenské postavenie pre dotyčného klerika. Ich kariérne postupy môžeme

⁶³ *RDSI II.*, s. 41, 42, č. 49.

⁶⁴ *RDSI II.*, s. 71, č. 112.

⁶⁵ *RDSI II.*, s. 346, 347, č. 785.

⁶⁶ *RDSI II.*, s. 382, 383, č. 879.

rozdeliť do dvoch skupín – postup v rámci inštitúcie a mimo nej. Do prvej kategórie možno zaradiť Merklina, Vavrince a Mateja, ktorí najprv držali v Spišskej kapitule kanonickú prebendu a následne získali jednu z hodností. Na začiatku 14. storočia sa neopakoval prípad prepošta Jakuba, zastávajúceho pred svojím zvolením v Spišskej kapitule hodnosť lektora. Pravdepodobnosť interného kariérneho postupu je vysoká aj u členov kapituly z nižších štruktúr jej organizácie, zatiaľ sa ich však nepodarilo v prvej štvrtine 14. storočia doložiť.

Kariéry mimo Spišskej kapituly vieme čiastočne rekonštruovať u dvoch kanonikov. Ich prípady sú však špecifické, zvlášť Vavrincov. Kým pre Pavla, ktorý zastával paralelne hodnosť lektora v Budínskej kapitule, bola spišská prebenda len zdrojom príjmu, prípad Vavrince je iný. Ešte predtým, ako prišiel na Spiš, pôsobil v najvýznamnejšej uhorskej kapitule – metropolitnej Ostrihomskej a zároveň v kapitule v chorvátskom Splite. Po neúspešnej voľbe za hvarskeho biskupa zostala Vavrincovi prebenda v Ostrihome a neskôr získal ďalšiu na Spiši. Tu v Spišskej kapitule potom získal hodnosť lektora.

Sumárne vieme v prvej štvrtine 14. storočia sledovať kariéry štyroch členov kapituly, čo predstavuje približne 13% z nich. Pre neskoršie obdobie je namieste predpoklad, že sa tento podiel bude zvyšovať.

Prosopograficko-archontologická štúdia personálneho obsadenia Spišskej kapituly v rokoch 1301 – 1323 priniesla identifikáciu tridsiatich jej členov. Dvadsaťštyri z nich bolo kanonikov a šiesti boli začlenení do nižších štruktúr kapituly, kde vykonávali činnosti spojené s jej fungovaním. Približne v pätine prípadov vieme rekonštruovať ich pôvod (Ebergény, Liptov, Nemešany, *Štefkovce, Spišský Hrhov, Klčov) a o šiestich členoch kapituly vieme, že pôsobili vo farskej organizácii Spišského prepoštvstva (Spišský Štvrtok, Levoča, Vrbov, Spišské Vlchy, Markušovce, Spišský Hrhov). Z tejto analýzy vyplýva, že Spišská kapitula bola predovšetkým zviazaná s prostredím, kde jestvovala a z neho čerpala aj väčšinu svojich personálnych zdrojov. Členovia pochádzajúci zo vzdialenejších oblastí boli síce zriedkavejší, ich postavenie však častokrát bolo významnejšie (kustód Ján, lektor Vavrinec). Zaujímavé je, že z troch prepoštov zvolených v rozmedzí rokov 1301 – 1323 ani jeden nebol členom Spišskej kapituly, pritom v roku 1284 kapitula zvolila za prepošta vlastného lektora a neskôr v roku 1348/1349 sa stal prepoštom kustód Spišskej kapituly Mikuláš.

V dynamike vybranej skupiny duchovenstva sa ukazuje nielen jeho začlenenie do cirkevnej hierarchie, ale dovoľuje nám poznať tiež vnútorné procesy stredovekej spoločnosti, konkrétne príspevok jednotlivých kategórií obyvateľstva (šľachty, meštianstva, iných výsadných skupín obyvateľstva) k formovaniu intelektuálnej a duchovnej elity.

SUMMARY: STAFFING OF SPIŠ CHAPTER DURING THE PERIOD OF SUPERVISION OF PRELATES PAVOL AND HENRICH (1301 – 1323). Prosopographical-archontological study of staffing in Spiš chapter allowed for an identification of thirty members of the chapter in the period from 1301 to 1323. Twenty-four of them were canons and the other six members were of lesser ranks, responsible for management of the chapter. It is possible to reconstruct their ancestry in about one fifth of cases (Ebergény, Liptov, Nemešany, *Štefkovce, Spišský Hrhov, Klčov). We know that six members of chapter acted as priests in Spiš provostry (Spišský Štvrtok, Levoča, Vrbov, Spišské Vlchy, Markušovce, Spišský Hrhov). The analysis shows that Spiš chapter was tied to its location and chose its participants mainly from this region. Members from more distant areas were rather rare, but their functions were more significant and their ranks were higher (treasurer Ján, chancellor Vavrinec). It is interesting that none of the three prelates elected in period from 1301 to 1323 was a member of Spiš chapter, despite the fact that the chapter elected its own chancellor for prelate in

1284 and later, in years 1348/1349, the treasurer of the chapter Mikuláš was elected for this position.

The dynamics of the selected group of clergy demonstrates not only its place within the ecclesiastical hierarchy, but it also allows us to acknowledge the internal processes within the medieval society, more precisely, the contributions of various categories of population (aristocracy, townsmen, other privileged groups of population) to forming of intellectual and ecclesiastical elite.

Mgr. Peter Labanc, PhD.
Trnava University in Trnava
Faculty of Philosophy and Arts
Department of History
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
Slovakia
peter.labanc@gmail.com